

L'alzina

(ALDC, V, 1216. L'alzina)

Els noms més estesos d'aquesta planta (*Quercus ilex* subsp. *ilex*) són *alzina*, (*a*)*belloter*, *-a* i *carrasca*. *Alzina* deriva del llat. tardà ILICĪNA, femení de l'adjectiu ILICĪNUS, que formava part de sintagmes com GLANS ILICINA, ARBOR ILICINA, MATERIA ILICINA, i que va substituir l'anterior ILICEUS (el nom de l'arbre era ILEX, ILICIS). La *l* inicial degué esdevenir *e* no per dissimilació romànica com la de VICĪNU > *vei* sinó ja a partir d'un canvi *l* < *e* realitzat en llatí vulgar, com semblen abonar-ho l'oc. *euze*, el sard *élighe* i l'it. *elce*, que postulen un *ELICE; tot i això, la forma més antiga documentada és *olzina* (s. XII) 99, 102 (o *ol[θ]ina* 108), amb canvi *e* > *o* provocat per la *l* velar i mudat més tard en [ə]/[a], com *polpís* > *palpís*, per centralització d'aquells fonemes vocàlics (cf. Veny, 1999 c); var.: *auzina*, per vocalització de la *l* velar (com *albercoc* > *aubercoc*, *albergínia* > *aubergínia*); *uzina*, amb monoftongació del diftong [aw]/[əw], com *rautija/rutija* (cf. Veny, 2013 b); *anzina* 92, 93, per repercussió de la nasal, i *angina* 115, per equivalència de sonoritat [z] = [ʒ]; *en[s]ina* 190 ← cast. *encina* (< *lencina*, amb desaglutinació de l'article); en són der. *alzinera* i *anginera* 115, amb el suf. *-era* (< *-ARIA*), aplicat a noms d'arbres (com *figuera*, *perera*, etc.; cf. *abellotera*, *aglanera*, *carrasquera*). ILICĪNA presenta una alternativa en la seva evolució, amb tractament específic del grup *-L'C'-* > *-lð-* > *-wl-*, *aulina* 23 (com ant. *faula* < *falda*, *les Escaules* < *les Escaldes*, etc.; var. *ulina* 23); a l'àrea de contacte amb l'arag. ha donat *lle[θ]ina* 100 (< *le[θ]ina* < *ele[θ]ina*), amb palatalització de *l-*. D'altra banda, l'alg. *ériga* 85 ha estat pres del sard *élighe* (< llat. vg. ELICE < llat. ILICE), pronunciat amb rotacisme.

Un altre mot de força extensió territorial és *carrasca*, recollit aquí com a geosinònim però que els botànics consideren una subespècie (*Quercus ilex* subsp. *ballota* o *Quercus rotundifolia*); es considera procedent d'una arrel preromana KARR- i ja es documenta al s. XIII en terres de Morella; der. *carrasquer* 118, *carrasquera* 164, 166, 168, 179, *carrasquet* 165, que podria ser un dim. o bé una translació del valor col·lectiu del mot a una designació individual.

Com passa tantes vegades amb els noms d'arbres, el fitònim pot haver-se generat a partir del nom del fruit, i així tenim *bellotera*, des de *bellota* 'aglà', procedent de l'àr. andalusí BALLŪṬA (cl. BALLŪṬAH) (Corriente), atestat en val. des del s. XV; altres der. *belloter* 158, 161-163, 170, 186, i, amb pròtesi vocàlica, *abellotera* 164, *abelloter* 118, 122, 155, 162, 164, 165, 167, 169. Paral·lelament, *glanera* 69 s'ha format sobre *gla* (< GLANDEM) i *aglanera* 78, 82, sobre *aglà* amb pròtesi vocàlica (cf. mapa 647).

La distribució geolingüística dels significants ens mostra *alzina* pràcticament per tot el Principat, Mallorca i Menorca, enfront de *carrasca* del tort., punts de la Franja i val., on queda interromput al centre per una isoglossa de *belloter/bellotera*, que ha estat exportada a l'eiv., com passa tantes vegades (*dacsa* 'blat de moro', *aliacrà* 'icterícia', *polp* 'pop', etc.; veg. Veny, 1999 a).

Són mots normatius *alzina*, *aulina*, *carrasca* ("carrascla o carrasca"), des el DOrt, 1917; *alzinera* i *bellotera*, des del DIEC₁, 1995, on *aulina* ha vist corregit el significat de 'alzina jove', del DG₁, 1932, pel de simplement 'alzina', com li correspon.